

Rogrogo se o'o'i

'Ut'āk ne ta le' rakot 'e ut rakoag ne matanitū (state) ma ut rakoag ne jen 'e 'on 'ihete' la ut rakoag ne matanitū (state integrated)

Ut rakoag ta rak'āk se 'āea ne 'ou le' ta 'ut'āk ma toak'āk vahia 'e rakot 'e ut rakoag ta. Peap rogrog te'is nā sin se 'āe ta rogrog hoi'āk. 'Āe kop ma pā sākior se foh fak matanitū ma foh tū hoi'āk ne mou se 'on la 'ut'āk karāu ne ta le' rakot 'e ut rakoag ta la tatau ma terān his (stand-downs), ne 'ut'āk karāu ne ta le' rakoat 'e ut rakoag ta la taria rē puer 'on taurā pure (suspensions), ne foh ne mou se on la hot'ak pāu ne ta le' rakot 'e ut rakoag ta (exclusions ma expulsions), tē 'i la pōam 'e famorit ne puer se ut rakoag ta.

Nōnō ka 'ou le' ta la pō ta togit 'e ut rakoag ta, 'āe kop ma la kokon ne fek se ut rakoag ta ne 'ou le' ta. 'Āe kop ma la pā hāiasoag se 'ou le' ta 'inea ne tese tē ne soko, ne kop ma 'āe pā 'es la ut rakoag ta la tōtōg'āk 'ou le' ta.

Iā tē pumuet la a'fai se rogrog ne hanhap rua ma garue ag'esea ma ut rakoag ta ma 'ou le' ta la hō'ākia 'ou le' ta se rako.

A'hāe ma noh a'totoak

Hāifāegag ma 'ou le' ta
'e rēko tē ne soko

Rēa'hāe se tē ne 'ou le' ta a'soko
ma la' la hāifāegag ma famorit
ne puer se ut rakoag ta

Saio' ne fa' saio'

Ka tes ta 'on fuag ne stand-down?

'On fuag ne stand-down iā rē puret ne la a'sokom 'e famorit ne puer se ut rakoag ta 'on la 'ut'āk ne ta le' rakot 'e ut rakoag ta 'e laloag ne ta avat ne la fai. Stand-downs kal pō ra la sir'āk terān liam 'e laloag ne ta vāeag rakot (term) ne terān rak saghul 'e laloag ne ta faut.

Ka tes ta 'on hūn ne stand-down?

Famorit ne puer se ut rakoag ta kop la ma 'on hūn leleit se 'on rēpure ne a'sok ne tēkāe 'i:

- le' rak ta 'on ag tōa'noa ma 'on a'sok ne ta tē raksa' pāut (serious misbehaviour) pō la hō' ta pefā'it ne kel'āk ma rak'āk ta ag mamarut se lelea' rak ne tore 'e ut rakoag ta (Section 80(1)(a) 'e the Education and Training Act 2020), ne
- le' rak ta 'on sok'āk ma kikia ne 'on ag tō'anoa kel'āk ma rak'āk ta ag mamarut se lelea' rak ne tore 'e ut rakoag ta (Section 80(1)(a) 'e the Education and Training Act 2020), ne

- hün se ag 'on le' rak ta, iā kop ma la hele' se tēkāet ne iā le' rak ta, ne ta lelea' rak hoi'āk 'e ut rakoag ta la pō la agtāu ma ta pefā' ti'ut nōnō ka le' rak ta kat 'ut'āk karāu ra 'e ut rakoag ta (stand-down) (**Section 80 (1)(b) of the Education and Training Act 2020**).

Te ka ta le' rakot la pō la 'ut'āk karāu 'e ut rakoag ta (stood-down) 'e kao ne ta fohot 'e ut rakoag ta?

Famorit ne puer se ut rakoag ta kal pō 'e ra la 'ut'āk le' rak ta (stand-down) 'e av heta'ag 'e rēko le' rak ta kaoa ta fohot 'e foh ne rak ta ne 'on aga kat 'atmāi ra ne iā toa'noa pāu. Famorit ne puer se ut rakoag ta kop la rē a'hāe ma rēpuer a'lelei pāu se te' ne tē ne soko ma 'inea toton ne tēet ne a'sok vahia noj la 'ut'āk le' rak ta 'e ut rakoag ta.

Famorit ne puer se ut rakoag ta kop la rēpuer nonoj.

Nōnō ka 'otou le' heta 'ut'āk karāu vāh 'e ut rakoag ta (stood-down), tes ta la soko?

- 'Ou le' ta la pō la ho'im se ut rakoag ta 'e terānit ne famorit ne puer se ut rakoag ta fā' sio se 'on puk ta (**Section 80(3) of the Education and Training Act 2020**).
- 'Āe ma/ne 'ou le' ta kop ma la far'āk la tūnā' ma famorit ne puer se ut rakoag ta (ne famorit ne puer se ut rakoag ta kop ma la far'āk la tūnā' ma 'āe) la hāifāegagan hün ne 'ou le' ta kop la 'ut'āk karāu 'e ut rakoag ta (stand-down). 'Āe la pō se' ma la hoa' ta le' hoi'ākit ma 'āea.
- 'Ou le' ta kop ma la la' se ut rakoag ta la pō ta sal leleit la hāiasoag se 'on mǎür fakrako ma pō puer'āk lelei 'e laloag ne avat ne iā la 'ut'āk karāu 'e ut rakoag ta (**Section 80(3) 'e Education and Training Act 2020**).
- 'Ou le' ta kop ma la pō la la' se rako 'e ut rakoag ta 'e laloag ne av het ne fāi la iā kal rak ra la a'sok ta kṛinag manea' ne kilas, nōnō ka 'āe la far'āk se famorit ne puer se ut rakoag ta ma iā la rēa'hāe se 'ou far tē ta ma 'inea ne tēkāe te'is lelei la a'sok (**Section 80(3) of the Education and Training Act 2020**).
- 'Āe kop ma pā far'āk se ut rakoag ta ne Ministeri ne Rako la pō ta pukut ne mou se 'e foh ne Rako – Education (Stand-down, Suspension, Exclusion and Expulsion) Rules 1999. Foho tǎe 'e website ne Ministeri ta 'e www.education.govt.nz/stand-downs-suspensions-exclusions-and-expulsions-guidelines/. Foh 'i fā' 'atakoa rogrog ne mou stand-downs ma suspensions ('io se fā' ne rāu ne peap ta la 'inean nampa ne telefono 'e Ministeri ta).

'Ut'āk karāu ne ta le'et 'e ut rakoag ta (stand-down) iā 'eagke'ea tēet ne kao foh fakmatanitū ne 'ea criminal offence ma kal af'āk ra 'e rogrog ne la fā' 'e Pirismāne.

'Ou le' ta kat a'noa ra la jen 'oris ut rakoag ta hün se 'ut'āk karāut 'e ut rakoag ta (stand-down).

'E tūnā'it ne la a'sok hün se 'ut'āk karāu ne ta le' rakot (stand-down), sājio' se famorit ne puer se ut rakoag ta:

- tes ta soko 'e 'on a'hāe ma rāe tē, ma te ka iā hāifāegag ma 'ou le' ta hün se 'on kokono ma 'afāi se sui'āk ma a'hāe ma rāe tē ne 'ou le' ta
- ka sal tes ta iris hāiasoag se 'ou le' ta la 'inea toton tēet ne iā a'sok sin la ma 'on totogit se kṛinag ag ta'ag ma iā la rak ta tēet
- ka salat ne a'es'ao'āk la nā'ia tōtōg ta se 'ou le' ta la garue tapen ma 'āe la hāiasoag tapen se 'ou le' ta
- nōnō ka tēet ne soko leum 'e ta tēet ne ti' se' 'on raksa'a
- ka hāiasoag ma puer'āk lelei tes hoi'āk ta la pō.
- tes ta sal lelei hoi'āk ne 'ou le' ta la pō la hō' a'lelei se rako.

Se mao'āk: Ut rakoga ta la pō la hāisok'qkiqg 'āe ma te' ne ut garueag ne la pō la hāiasoag ma nā puer'āk lelei ma hāiasoag ho'āk.

Ut rakoga mā'oi mā 'oris sal lelei la hō'ākia lā'riri' rako se rērē ne ut rakoag ta. 'Āe la pō se' mā la hāiasoag 'e sal 'i:

- › garue ag'esea mā ut rakoag ta
- › hugag'esea la hāivāeag mā a'es'ao'āk ta 'amnāk fak garuet
- › sākior mā 'io la 'amnāk fakgarue ta la garue a'lelei
- › noh hāisok'ākiāg hāifāegaga mā ut rakoag ta.

'E ut tes ta 'āe la pō la la' nōnō ka pā 'es sal lelei mā puer'āk lelei?

Student Rights Service:

This service is run by Wellington Community Law Centre (wclc)

PO Box 24005, Wellington 6142

Telefon ta: 04 499 2928

'Imel ta: info@wclc.org.nz

Web: www.wclc.org.nz/our-services/the-student-rights-service/

Address:

Level 2, 15 Dixon St, Wellington

Te Awa Kairangi, Level 2,
59 Queens Drive, Hutt Valley

YouthLaw Aotearoa (ofraū se te' ne utu)

Telefon ta: 0800 884 529

'Imel ta: nzyouthlaw@gmail.com

Web: www.youthlaw.co.nz

Mana Mokopuna — Children and Young People's Commission

PO Box 5610, Wellington 6145

Telefon ta: 0800 224 453

'Imel ta: children@manamokopuna.org.nz

Web: www.manamokopuna.org.nz

Ut Garueag ne Foho 'e Pure'aga (Community Law Centres)

Web: www.communitylaw.org.nz

Citizens Advice Bureau

Telefon ta: 0800 367 222

Web: www.cab.org.nz

A'hāe'āk tape' mā famōr ne 'inea 'ou le' ta mā pō la fāeag hūn se iā, fak se ta famorit ne muā'ākia iris 'e mane'a, famōr rē rak hāiasoagat ne famorit ne nā sal lelei mā 'amnāk lelei la hāiasoag se 'oris māuri (counsellor).

Figalelei mā se mao'āk: iā kop mā lelei se' la se far'āk se ta le' garuet 'e ut rakoag ta ne le'et ne garue se kūtūgung'īgāg ne ut rakoag ta, 'e kop mā iris kal pō 'e ra la fāeag 'e rēko 'ou le' ta.

MINISTERI NE ROKO

www.education.govt.nz

Tai Tokerau	Telefon ta: 09 436 8900	'Imel ta: enquiries.whangarei@education.govt.nz
Auckland	Telefon ta: 09 632 9400	'Imel ta: enquiries.auckland@education.govt.nz
Waikato	Telefon ta: 07 850 8880	'Imel ta: enquiries.hamilton@education.govt.nz
Bay of Plenty/Waiariki	Telefon ta: 07 349 7399	'Imel ta: enquiries.BoP-Waiariki@education.govt.nz
Hawke's Bay/Tairāwhiti	Telefon ta: 06 833 6730	'Imel ta: enquiries.napier@education.govt.nz
Taranaki, Whanganui, Manawatu	Telefon ta: 06 349 6300	'Imel ta: enquiries.wanganui@education.govt.nz
Wellington area	Telefon ta: 04 463 8699	'Imel ta: enquiries.lowerhutt@education.govt.nz
Nelson, Marlborough, West Coast area	Telefon ta: 03 546 3470	'Imel ta: enquiries.nelson@education.govt.nz
Canterbury	Telefon ta: 03 378 7300	'Imel ta: enquiries.christchurch@education.govt.nz
Otago/Southland	Telefon ta: 03 471 5200	'Imel ta: enquiries.dunedin@education.govt.nz

'Āe kop mā la pō la hāifāegag mā:

Human Rights Commission

Telefon ta: 0800 496 877

'Imel ta: infoline@hrc.co.nz

Text: 0210 236 4253

Web: www.hrc.co.nz

Ofes ne Ombudsman

PO Box 10152, Wellington 6143

nampa ne telefon ofraut se
Niu Sirāgi 'atakoa

Telefon ta: 0800 802 602

Pā gū'āk ta tēet

'Imel ta: info@ombudsmen.parliament.nz

Web: www.ombudsmen.parliament.nz